

Лазоренко Є. Ю.,
*прокурор відділу Чернігівської обласної прокуратури,
аспірант Академії Державної пенітенціарної служби України*

ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ФОРМУВАННІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЯК ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

THE VALUE OF LEGAL TECHNOLOGY FOR THE FORMATION OF THE JUDICIAL PRACTICE OF THE SUPREME COURT AS PART OF THE CRIMINAL AND CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION

Стаття присвячена вивченню питання юридичної техніки та її можливостей у кримінальному судочинстві. Розглядаючи юридичну техніку у широкому значенні і як процес створення нормативно-правового документу, і як сам нормативно-правовий документ, автором запропоновано власну класифікацію видів юридичної техніки за двома рівнями: головний (правотворчу, інтерпретаційну, правозастосовчу) та підрядний (забезпечують реалізацію результатів головних, або забезпечують реалізацію процесу головних). Автор на підставі аналізу норм процесуального законодавства України вивчає структуру, зміст та процес створення судом кінцевого процесуального документа, яким є постанова касаційного суду у кримінальному провадженні. При цьому увага приділяється у першу чергу її якійсній стороні та наслідків, що нею породжується. З огляду на це, співставляючи теоретичну основу, яку напрацьовано юридичною технікою, та практичну сторону, яка відображена у діяльності Верховного Суду, автор статті розкриває зміст таких понять як «судове тлумачення», «судова нормотворчість», «конкретизація». Спираючись на трансформаційні процеси, які відбулись у кримінальному процесуальному законодавстві, автор у статті звертає увагу на те, що рішення суду касаційної інстанції завжди відображають результати тлумачення судом норм законодавства, однак лише частина з прийнятих Верховним Судом остаточних рішень у кримінальному провадженні є результатами судової нормотворчості. У свою чергу конкретизація, як підрядний рівень юридичної техніки, може бути застосований і в процесі тлумачення, і в процесі нормотворчості. Застосовуючи порівняльно-правовий метод, автор знаходить підтвердження вказаних висновків у кримінальних процесуальних кодексах Франції, Польщі. Висновки автора про те, що Верховний Суд у межах своєї компетенції може створювати норми права, узгоджується з положеннями про запровадження та існування судового прецедента як частини кримінального та кримінального процесуального законодавства України. Ураховуючи, що в Україні рішення по суті касаційної скарги Верховний Суд оформлює у вигляді постанов, які можуть містити як правові позиції, так і правові висновки, автор продемонстрував як юридична техніка впливає на формування та зміст правової позиції та зміст і структуру правового висновку суду.

Ключові слова: *судове тлумачення, судова нормотворчість, конкретизація, джерело права, касаційний суд, правова позиція, правовий висновок.*

The article is devoted to the study of the issue of legal technique and its possibilities in criminal proceedings. Considering legal technique in the broad sense of the word both as the process of creating a normative legal act and as a normative legal document itself, the author proposes his own classification of types of legal technique depending on two levels: main (law-making, interpretation, law enforcement) and subject (provide implementation of the main results or ensure the implementation of the main process). The author, based on the analysis of the norms of the procedural legislation of Ukraine, studies the structure, content and process of creating the final procedural document by the court, which is the decision of the court of cassation in a criminal case. At the same time, attention is paid primarily to its qualitative side and the consequences that it generates. In this regard, comparing the theoretical basis that the legal technique has developed, and the practical side, which is reflected in the activities of the Supreme Court, the author of the article reveals the content of such concepts as: «judicial interpretation», «judicial law-making», «concretization». Based on the transformational processes that have taken place in the criminal procedural legislation, the author in the article draws attention to the fact that the decisions of the court of cassation always reflect the results of the interpretation of the norms of the law by the court, however, only a part of the final decisions taken by the Supreme Court in a criminal case is the result of judicial rule-making. In turn, concretization, as a secondary level of legal technique, can be applied both in the process of interpretation and in the process of rule-making. Using the comparative legal method, the author finds con-

firmation of these conclusions in the criminal procedural codes of France and Poland. The author's conclusions that the Supreme Court, within its competence, can create rules of law, is consistent with the provisions on the introduction and functioning of judicial precedent as part of criminal and criminal procedural legislation. Given that in Ukraine decisions on the merits of a cassation appeal by the Supreme Court are drawn up in the form of decisions that may contain both legal positions and legal conclusions, the author demonstrates how legal technique affects the formation and content of a legal position and the content and structure of the legal conclusion of the court.

Key words: *judicial interpretation, judicial rule-making, concretization, source of law, court of cassation, legal position, legal conclusion.*

Актуальність та постановка проблеми.

Питання поглибленого вивчення структури, змісту та процесу створення судом кінцевого процесуального документа, яким є постанова касаційного суду у кримінальному провадженні досі є актуальною з огляду на те, що практики (прокурори, адвокати, слідчі, дізнавачі, знову ж таки самі судді) застосовують правові положення, що містяться у рішеннях Верховного Суду (далі – ВС) для: забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій, прийняття процесуальних рішень, та їх аргументації, обґрунтування своїх позицій в апеляційних, касаційних скаргах тощо.

Однак, на сьогодні кримінальний процесуальний закон та практика оперує різними поняттями, які об'єднують «все сказане» у рішеннях суду касаційної інстанції, відносячи це і на рахунок «правих позицій» і «правових висновків» ВС, не зважаючи на те, що більшість постанов містить звичайне мотивування рішення, викладеного у резолютивній частині. Це у свою чергу призводить на практиці до безпідставного використання тих постанов касаційного суду, які не містять жодного нововведення – правового положення, для практичного вирішення нагальних проблем кримінального провадження, і одночасно до нехтування або банально не знання про існування (внаслідок надмірної кількості та однотипності структури постанов) дійсно постанови ВС, в якій не лише наведено тлумачення норми процесуального закону, а якою встановлено нові «правила гри» на стадії досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

Мета. З огляду на вказане, виникає необхідність в розумінні того: 1) чи використовує ВС теоретико-прикладні напрацювання юридичної техніки; 2) який стан розмежування таких категорій юридичної техніки як «судове тлумачення», «судова нормотворчість», «конкретизація»; 3) як реалізація положень юридичної

техніки забезпечує відокремлення «правових позицій» від «правових висновків» суду касаційної інстанції в Україні та країнах Світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розробка загальних положень юридичної техніки знайшла своє відображення в роботах С. Алексєєва, Р. Ієринга, Т. Кашаніної, П. Рабіновича, І. Шутака та інших. Темі визначення ролі юридичної техніки у правотворчості/нормотворчості, правозастосуванні, а також офіційному тлумаченні правових норм як функцій ВС присвячені дослідження Н. Вопленка, М. Горбаня, П. Гука, В. Джури, А. Зубенко, І. Мариніва, А. Корнева, Є. Пермаєва, О. Чарданцева та інших. Також значний внесок у порівнянні, співвідношенні та відмежуванні таких категорій юридичної техніки як «судове тлумачення», «судова нормотворчість», «конкретизація», «інтерпретація» зробили вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема у працях Ю. Андрущакевич, Н. Власенка, М. Залоіло, А. Зубенко, М. Кучина, В. Лазарєва, К. Ображієва.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Юридична техніка нерозривно пов'язана з діяльністю не лише законодавчої та виконавчої влади під час створення ними законів та підзаконних нормативно-правових актів, а також і з діяльністю всіх посадових осіб, які, спираючись на приписи законодавства під час правозастосування, складають і видають власні нормовмісні документи.

Вчені не відразу прийшли до думки про те, що мистецтво в царині юридичної діяльності не обмежується лише законодавством. Алексєєв С.С. вперше відійшов від сприйняття понять «законодавча техніка» та «юридична техніка» як синонімів. Поміж іншого він включив в це поняття ще техніку розслідування кримінальних правопорушень, техніку ведення юридичних справ, складання процесуальних документів, тобто правозастосовчу техніку [1, с. 313].

Згідно з французькою доктриною права юридична техніка забезпечує справедливість та ефективність правових норм, служить засобом пристосування абстрактних формулювань до реальних обставин, що нерідко важко піддаються аналізу та вирішенню. Юридична техніка розглядається як сукупність інструментів формальної логіки, яка характеризується стабільністю та застерігає від самоуправних дій представників політичної влади. Юридичну техніку розглядають як співвідношення між юридичною стратегією та тактикою (В. Карташов); сукупність прикладних аспектів юридичної діяльності, формально-структурних елементів теорії права та ступінь досконалості форми, структури та мови права (Г. Муромцев); як засіб зближення правових систем при творенні судового прецеденту (С. Полєніна) [2].

Юридична техніка – це система оснований на досягненнях теорії права і перевірених практикою правотворчості принципів, прийомів, засобів, правил (логічних, структурних, лінгвістичних) підготовки найбільш якісно досконалих за формою і структурою нормативно-правових і правозастосовних актів, що використовуються при виробленні й систематизації актів для забезпечення їх досконалості [3].

Але, на наш погляд, вказане визначення, не розкриває процесуальну сторону юридичної техніки, оскільки нормативний документ не є лише формою, що містить логічно викладений за певною структурою текст, це результат дії визначеного кола суб'єктів, які керуючись нормами закону та внутрішнім переконанням, досвідом та попередньою практикою, приймають такий нормативний документ.

З огляду на вказане, юридичну техніку ми будемо розглядати у широкому значенні і як процес створення нормативно-правового документу, і як результат такої діяльності – сам нормативний документ.

Процес створення нормативно-правового документу (акту) підкоряється напрацьованим теорією системі норм, принципів, правил, суб'єктів, що залучаються до такого процесу, і в залежності від їх поєднання вчені пропонують різні підходи до поділу юридичної техніки на певні види.

Як ми казали вище, до Алексєєва С.С. юридичну техніку ототожнювали з законодавчою

технікою (нормотворчістю, законотворчістю), а тому поділ юридичної техніки відбувався у «закритому просторі», коли всі її різновиди були пов'язані лише з нормативним актом – від його прийняття, опублікування, наступною систематизацією тощо. Після визначення того, що юридична техніка є більш ширшим поняттям, яке включає в себе і законодавчу техніку, був запропонований поділ в залежності від виду юридичної роботи М.Л. Давидовою на нормотворчу, правозастосовчу, правотлумачну, систематизаційну та доктринально-юридичну техніку [4, с. 62]; Т.В. Кашаніною на техніку опублікування нормативних актів, правотворчу, техніку систематизації нормативних актів, інтерпретаційну техніку, правореалізаційну та правозастосовчу [5, с. 95].

З огляду на наведені класифікації, а також інші, які в більшій мірі співпадають із запропонованими М.Л. Давидовою та Т.В. Кашаніною, доповнюючи їх лише додатковими специфічними видами, можна зробити висновок, що юридична техніка має два рівня: головний, до якого входять основні (системоутворюючі) види – правотворчу (нормотворчу, законодавчу), інтерпретаційну (правотлумачну) та правозастосовчу; а також підрядний (допоміжний), види якого або забезпечують реалізацію результатів головних (техніки опублікування, обліку та систематизації нормативних актів, правореалізаційну), або забезпечують реалізацію процесу головних (доктринально-юридична на техніка).

Всі вказані види юридичної техніки притаманні діяльності будь-якого органу державної влади незалежно від гілки влади, до якої вони відносяться. Тому не дарма, існує поділ юридичної техніки за суб'єктами, що її застосовують.

Наша увага у контексті даного дослідження буде зосереджена саме на судовій гілці влади, а якщо точніше, то на діяльності ВС, результати роботи якого є предметом не одного наукового доробку.

Суд, зокрема, і касаційної інстанції, у науковому середовищі розглядається як суб'єкт права, який з точки зору юридичної техніки з метою реалізації норм матеріального та процесуального законодавства, має здійснювати правотлумачну та правозастосовчу діяльність, оскільки в умовах жорсткого поділу державної

влади на три гілки (законодавчу, виконавчу, судову), суд позбавлений і права, і можливості створювати закон.

У зв'язку з цим, у науковій літературі питанню визначення правотворчих повноважень суду присвячена значна частина досліджень. Зокрема, судова правотворчість розглядається через розкриття таких понять як «судове тлумачення», «правозастосування», «конкретизація», «судова нормотворчість», а також розмежування вказаних категорій юридичної техніки.

Судове тлумачення – це інтелектуальна діяльність, що здійснюється судом, та направлена на розуміння та роз'яснення істинного сенсу правового припису, результатом якого є судове рішення [6].

Ю.І. Матат вказує, що тлумачення норм права є необхідним елементом механізму правової регламентації. За допомогою цієї процедури реалізується один з способів розвитку права, згідно якого суд уповноважений здійснювати пошук права за межами буквального значення закону [7, с. 8].

Кримінальному судочинству України та інших держав відомо два види простого судового тлумачення, що має на меті пошук відповідної норми кримінального та кримінального процесуального закону, встановлення її істинного змісту та шляхи її застосування до конкретних правовідносин.

До першого виду судового тлумачення відносяться випадки пов'язані з розглядом конкретного кримінального провадження у порядку прямої касації або розв'язанні правових питань. Таке тлумачення є казуальним (ординарним).

Так, касаційний суд, розглядаючи конкретне кримінальне провадження, повинен дослідити обставини справи (при цьому не вдаючись до висновків про доведеність чи недоведеність складу кримінального правопорушення) з метою визначення «юридичного спору», яке потребує участі ВС, а потім шляхом тлумачення норм матеріального та/або процесуального законодавства співставити їх з обставинами провадження (у тому числі висновками судів попередніх інстанцій). У разі якщо тлумачення норм права та обставини провадження співпадають, ВС констатує відсутність «юридичного спору» та закінчує розгляд провадження. Якщо

ж виникає «знак нерівності», то касаційному суду необхідно встановити природу такої «нерівності» та перейти до правозастосування, яке може виразитися у прийнятті рішень, передбачених кримінальним процесуальним законом: скасувати рішення нижчестоящих судів та призначити новий розгляд провадження, надаючи при цьому їм відповідні вказівки, закрити провадження відносно особи з підстав визначених законом про кримінальну відповідальність тощо.

Рішення суду касаційної інстанції прийняті і в умовах відсутності «юридичного спору», і за наявності «знака нерівності» мають значення для забезпечення єдності судової практики.

Однак ми не можемо погодитися з думкою П.О. Гука про те, що тлумачення норм права, підтверджене вищою судовою інстанцією, можна віднести до судового прецеденту [8, с. 37], з огляду на те, що судовий прецедент: 1) повинен містити нове положення, яке має сформулювати сам касаційний суд, а не підтвердити раніше сказане судами нижчих інстанцій; 2) бути прийнятий за певною процедурою; 3) компетентною структурною одиницею ВС; 4) відповідати загальним вимогам нормативного акта, включаючи межі його застосування.

Тлумачення норм права, підтверджене вищою судовою інстанцією, слід розглядати як казуальне (ординарне) рішення, яке не може виходити за межі кримінального провадження, у якому його прийнято.

Крім того, практика діяльності вищої судової інстанції інших країн у кримінальному процесі свідчить про наявність ще одного виду казуального тлумачення, у якому не обов'язково треба, щоб кримінальне провадження було предметом касаційного розгляду. Мова йде про такі країни Європи як Франція та Польща. Зокрема, у Польщі є інститут правових питань, передбачений ст. 441 Кримінальним процесуальним кодексом Республіки Польща, який визначає, що постанови прийняті ВС Польщі у порядку вказаної статті є обов'язковими до застосування у провадженні, у якому їх прийнято [9].

До другого виду судового тлумачення відносяться випадки не пов'язані з розглядом конкретного кримінального провадження. Таке тлумачення є екстраординарним.

Яскравим прикладом судового тлумачення, у результаті якого проводиться пошук істинності змісту закону і при цьому саме він є предметом вивчення, а не обставини провадження в результаті розгляду якого його застосовано, є рішення Конституційного Суду України.

Рішення вказаного суду містить буквальне тлумачення норм Конституції України і відповідність ним норм інших законів. Рішення Конституційного Суду України ніколи не створюють норму, вони є реалізацією санкції диспозицій (гіпотез) статей Основного Закону. При цьому в одних випадках таким рішенням норма закону «санкціонується» визнається такою, що відповідає Конституції України, у іншому – навпаки, тягне за собою втрату чинності нормою закону.

Якщо ж говорити про екстраординарне тлумачення норм закону ВС поза межами кримінального провадження, то результати такої діяльності можна знайти в постановках Пленумів Верховного Суду України прийнятих в результаті узагальнення судової практики судів всіх інстанцій.

Такі казуальні (екстраординарні) рішення слід узагальнити під одне поняття – права позиція ВС, тобто рішення суду касаційної інстанції, яке містить судження з правового питання, до якого прийшла колегія суддів касаційного суду у процесі тлумачення норми закону, для правильного застосування матеріального та або/процесуального законодавства в межах конкретного провадження і за тих обставин, які встановлені у ньому.

Також слід зупинитися на такому підрядному виді юридичної техніки як «конкретизація». На наш погляд, саме через неї науковцями, які досліджують питання запровадження судового прецедента в країнах романо-германської правової сім'ї, вже не одне десятиліття ведеться суперечка можливості касаційного суду творити право і відповідно як воно відображається у його рішеннях.

Саме через те, що немає єдності у поглядах науковців на сутність та значення процесу конкретизації та тлумачення, який здійснює касаційний суд під час розгляду кримінального провадження, виникає проблема співвідношення вказаних понять, яке у свою чергу веде й до визначення місця рішень ВС у системі джерел національного права.

Всі судження науковців щодо взаємодії та співвідношення «конкретизації» та «тлумачення» можна об'єднати у такі види: 1) тлумачення ототожнюється з конкретизацією юридичних норм; 2) конкретизація поглинається тлумаченням; 3) тлумачення поглинається конкретизацією і розглядається як форма конкретизації; 4) конкретизація та тлумачення співвідносяться як мета та засіб; 5) право на конкретизацію походить від права на тлумачення; 6) тлумачення та конкретизація розглядаються як самостійні поняття, що тісно пов'язані між собою [10].

На наше переконання справедливим буде твердження про те, що в залежності від складу касаційного суду, який здійснює розгляд кримінального провадження, тлумачення та конкретизація можуть розглядатися як самостійні поняття, що тісно пов'язані між собою, або співвідноситися як засіб та мета, яка буде виражена у вигляді судового прецеденту.

Саме тому, у тих випадках, коли акт тлумачення містить у собі принципово нові положення, які мають нормативне значення, його слід розглядати як модифікацію правової норми зі всіма послідовними наслідками [11, с. 95].

Такого роду модифікація правової норми у процесі кримінального судочинства знаходить своє вираження у наступному виді юридичної техніки, яку використовує суд касаційної інстанції, – правотворчість.

Заперечення того, що суд касаційної інстанції в Україні, та й в принципі і в деяких інших країнах континентальної правової сім'ї (офіційно на законодавчому рівні закріплено правотворчі повноваження ВС в Іспанії, Казахстані, де-факто функціями правотворчості наділені суди касаційної інстанції Німеччини, Польщі, Франції) наділений повноваженнями створювати право, вже не відповідає ні нормам законодавства, ні наявній практиці самого суду.

Г. Харт це пояснює тим, що законодавчий припис закладає загальний вектор регулювання, а задача суду передати цьому вектору необхідну визначеність шляхом формулювання конкретизуючих правил, які безпосередньо зв'язані із загальним зразком [12, с. 14]. Закон нібито тлумачиться судом, але «тлумачиться» з привнесенням у нього тих змістовних моментів, які законодавець сам в норму не вкладав. Це вже не тлумачення у точному розумінні

цього слова, коли з'ясовується воля законодавця і лише. Тут напрацьовуються особливі правовоположення [13, с. 21].

У цьому контексті слід нагадати про існування у кримінальному процесі України такого поняття як правовий висновок суду касаційної інстанції, який повною мірою уособлює собою результат судової правотворчості.

Так, положеннями ч.ч. 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках ВС, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, а судами вони враховуються при застосуванні норм права [14].

При цьому частиною 4 ст. 442 Кримінального процесуального кодексу України конкретизовано, що обов'язковими є висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках палати, об'єднаної палати Касаційного кримінального суду (далі – ККС) ВС, Великої Палати ВС [15].

З аналізу вказаних норм можна говорити про те, що законодавець хоч і не передбачав якихось конкретних вимог до складання тієї самої частини постанови ВС, яка має назву «правовий висновок», але загальні правила, принципи, методи юридичної техніки, які повинен застосувати суд касаційної інстанції (звісно у тому складі, що наділений відповідною нормотворчою компетенцією – палата, об'єднана палата ККС ВС, Великої Палати ВС), мають бути відмінними від тих, котрі використовуються колегією судів ККС ВС для тлумачення та конкретизації норми права під час формулювання правової позиції, про яку ми вказували вище.

Для правового висновку характерна конкретизація норми права, за якої остання набуває нових, видозмінених ознак (характеристик), сфер використання (якщо норма права має універсальний характер, без визначення конкретного суб'єктного або предметного складу). Однак важливо, щоб результат такої конкретизації не набув занадто складних лексичних оборотів, громіздкості, персоналізації тощо.

Фактично правовий висновок ВС за КПК України схожий з правовими принципами ВС Польщі, а отже також повинен мати такі риси: загальність, абстрактність, сфера їх застосування не обмежується конкретним випадком, що визначається суб'єктивно чи об'єктивно, не вичерпуються після одноразового застосування [16].

З огляду на це, постанови ВС прийняті за результатами перегляду кримінального провадження, за рахунок викладених в них правових висновків, набуває статусу нормативно-правового акта, оскільки такі постанови ВС відповідають таким ознакам нормативно-правового акта: видаються уповноваженим на це органом державної влади в межах компетенції; у них повідомляється про часткову або повну зміну окремих правових актів або їх окремих норм; визначають новий порядок застосування та розуміння, виданих законодавчою гілкою влади, норм закону; забезпечують єдиний правильний підхід для їх застосування всіма суб'єктами права, у тому числі й судами нижчих інстанцій.

Трансформація казуального тлумачення ВС за рахунок конкретизації (шляхом уточнення, доповнення, деталізації, заміни застарілого) створює нову норму – правовий висновок ВС – невід'ємну частину матеріального чи процесуального закону, у зв'язку з чим правовий висновок ВС є відмінним від правової позиції, яка є результатом простого прямого тлумачення норми закону.

Висновки. Принципи, правила, методи юридичної техніки внаслідок своєї універсальності знайшли своє відображення і у діяльності ВС. Поряд з цим робота ВС щодо використання і належної фіксації її результатів з урахуванням правил юридичної техніки потребує подальшого удосконалення. Це у свою чергу поставить крапку у дискусіях щодо розмежування рішень ВС на акти-застосування, акти-тлумачення або акти-правотворчості. Як нами було продемонстровано в залежності від застосованого виду юридичної техніки можна чітко сконструювати правову позицію або правовий висновок ВС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Савчин М. Методологія порівняльного правознавства у контексті зближення правових культур та соціогуманітарного виміру права. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, О.В. Кресіна; Упор. О.В. Кресін, О.М. Редькіна, за участі К.О. Черніченка. – К.: ІДП

ім. В.М. Корецького НАНУ, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Київський університет права НАНУ, 2006. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5229>.

2. Алексеев С.С. Проблемы теории права: в 2 т. Свердловск, 1973. Т. 2. 360 с.

3. Красницька А.В., Підвисоцький В.В. Юридичне документознавство. Мультимедійний навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_documentation/info/lec2.html.

4. Пронина М.П. Юридическая техника в уголовном законодательстве: теоретико-прикладное исследование. дис. ...док.юрим.наук: 12.00.08 / Федеральное государственное казённое образовательное учреждение высшего образования «Мос. акад. СК РФ». Москва, 2022. 541 с.

5. Кашанина Т.В. Юридическая техника: учебник / Т.В. Кашанина. – 2-е изд., пересмотр. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. 496 с.

6. Пирмаев Е.В. Виды судебного толкования. Baikal Research Journal (электронный научный журнал Байкальского государственного университета). 2016. Т.7, № 5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-sudebnogo-tolkovaniya>.

7. Матат Ю.І. Роль юридичного тлумачення норм права в механізмі подолання прогалін у законодавстві. Проблеми законності. 2011. № 116. С. 3-9.

8. Гук П.А. Судебное толкование и применение норм законодательства. Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. 2016. № 2 (38). С. 35-43.

9. Kodeks postępowania karnego, Ustawa z 06.06.1997. Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>.

10. Залоило М.В. Конкретизация и толкование юридических норм: проблемы соотношения и взаимодействия. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konkretizatsiya-i-tolkovanie-yuridicheskikh-norm-problemy-sootnosheniya-i-vzaimodeystviya>.

11. Зубенко А.В. Особливості поняття, структури, змісту та форми інтерпретаційних актів. Держава і право. 2011. Випуск 51. С. 94-99.

12. Корнев А.В. Правоприменительные и правотворческие аспекты правосудия. Вестник РУДН. Серия юридические науки. 2014. № 3. С. 13-23.

13. Баранов В.М., Лазарев В.В. Конкретизация права: понятие и пределы. Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики: Материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27—28 сентября 2007 года) / Под ред. док.юрим.наук, профессора, заслуженного деятеля науки РФ В.М. Баранова. — Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2008. — 1134 с.

14. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 23.08.2022).

15. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3601> (дата звернення 23.08.2022).

16. Wyrok, sygn. akt U2/20 Trybunału Konstytucyjnego z 20.04.2020. URL: <https://sip.lex.pl/#/act/18981881/2755210/wyrok-trybunalu-konstytucyjnego-sygn-akt-u-2-20?keyword=Wyrok%20Trybunału%20Konstytucyjnego%20z%20dnia%2020%20kwietnia%202020%20r.%20U%20~2F20&cm=SFIRST>.